

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
«Правове регулювання охорони особи
від правопорушень домашнього насильства»
здобувачки вищої освіти ступеня доктора філософії
Грищенко Анни Леонідівни
за спеціальністю 081 Право (галузь знань 08 Право)

Кафедра приватного та публічного права
Київського національного університету технологій та дизайну

Актуальність теми та її зв'язок із планами науково-дослідних робіт.

Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Одним із найбільш небезпечних явищ сьогодення, що порушує права людини, є домашнє насильство. У результаті вчинення домашнього насильства постраждалим особам заподіюється шкода або створюється загроза для життя, здоров'я, честі, гідності та інших прав і свобод людини. У сучасних умовах прояви домашнього насильства набули загрозливого та масштабного характеру, що свідчить про важливість цієї проблеми.

Значні темпи зростання правопорушень про домашнє насильство вказують на необхідність формування ефективного правового забезпечення охорони особи від таких суспільно небезпечних діянь. Прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у 2017 році, ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами у 2022 році, створили правове підґрунтя охорони особи від правопорушень домашнього насильства. Однак відсутність чіткого розуміння правових засад здійснення державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству потребує переосмислення її складових шляхом розробки превентивних заходів, спрямованих на вдосконалення правового регулювання охорони особи від правопорушень домашнього насильства.

Незважаючи на значне зацікавлення науковців проблематикою домашнього насильства чимало питань і досі залишаються невирішеними, це у повній мірі стосується сутності і особливостей правового регулювання охорони особи від правопорушень домашнього насильства, адже система запобігання та протидії домашньому насильству повинна постійно удосконалюватися, щоб вчасно та в повному обсязі реагувати на факти цього суспільно небезпечного явища. Усі перераховані обставини у їх комплексі зумовлюють необхідність проведення дослідження правового регулювання охорони особи від правопорушень домашнього насильства. Цим і визначена актуальність обраної теми та спрямованість дисертаційного дослідження.

Зв'язок теми дослідження з планами науково-дослідних робіт.

Дисертацію виконано відповідно до Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 року № 728-р, Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 року № 145, Плану науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну за темою «Оптимізація моделі захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні» (номер державної реєстрації 0121U100283).

Особистий внесок здобувачки в отриманні наукових результатів.

Дисертація є самостійною завершеною науковою працею. Основні положення, що характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення його результатів, розроблені дисертанткою особисто.

У науковій статті «Проблеми охорони здоров'я людини в проекті Кримінального кодексу України», підготовленої спільно із К.В. Катеринчук, дисертанткою особисто проаналізовано зміни в проекті Кримінального кодексу України щодо домашнього насильства та запропоновано ознаки домашнього насильства – розлади здоров'я та втрата працездатності викласти як «шкода здоров'ю особи»; «емоційну залежність» виключити з переліку ознак; в «погіршення якості життя» залишити лише один з критеріїв – економічна недостатність, як наслідок економічного насильства. К.В. Катеринчук розкрито зміни в проекті Кримінального кодексу України щодо заподіяння шкоди плоду людини, заподіяння шкоди під час заняття спортом, тяжкої шкоди здоров'ю, страждання, та обґрунтовано необхідність вдосконалення чинного кримінального законодавства України з цих питань.

У тезах доповіді «Проблеми кваліфікації домашнього насильства», підготовлених спільно із К.В. Катеринчук, дисертанткою особисто з метою правильної кваліфікації і притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили домашнє насильство, розмежовано домашнє насильство від конфлікту та сварки. К.В. Катеринчук охарактеризовано сутність домашнього насильства згідно Кримінального кодексу України.

У тезах доповіді «Психологічне страждання» у проекті Кримінального кодексу України», підготовлених спільно із К.В. Катеринчук, дисертанткою особисто доведено неможливість застосування терміну «нервово-психічні захворювання» у дефініції «психологічне страждання». К.В. Катеринчук доведено неможливість застосування термінів «дезадаптація», «дезорієнтація», «емоційна адаптація» у дефініції «психологічне страждання».

Ідеї та розробки співавторів у дисертації не використовувалися.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні сутності та особливостей правового регулювання охорони особи від правопорушень домашнього насильства. Сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, направлених на вирішення зазначеного завдання.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, які захищаються.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень та отриманих результатів у дисертації забезпечена всебічним аналізом доктринальних і нормативних джерел, наукових, публіцистичних, довідкових, енциклопедичних, монографічних видань, узагальнень діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, судової практики у провадженнях про правопорушення домашнього насильства.

Основні результати дослідження, ступінь їх науково новизни та значущості.

Отримані в процесі дослідження наукові результати в сукупності дозволили розв'язати важливе науково-прикладне завдання, що полягає у визначенні сутності та особливостей правового регулювання охорони особи від правопорушень домашнього насильства.

Основні положення, що визначають наукову новизну дисертаційної роботи полягають у наступному:

вперше:

– сформульовано дефініцію «державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству» як засновану на концепції запобігання та протидії правопорушенням комплексний напрям державної політики, який передбачає: 1) державне управління, засноване на засадах державної управлінської культури, спрямоване на реалізацію національних інтересів щодо запобігання та протидії домашньому насильству; 2) політико-правове регулювання суспільних відносин у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) діяльність політичних інститутів у цій сфері, головною метою якої є творення потенціалу щодо запобігання та протидії домашньому насильству через ефективну реалізацію інституційної спроможності, що виявляється у формуванні необхідних і достатніх умов для: а) ефективного реагування на факти домашнього насильства; б) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством; в) належного розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки;

– обґрунтовано, що Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами відображають відмінні за своїм логіко-семантичним спрямуванням

напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Термін «combating», який значною мірою формує концепт реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні, раціональніше було б перекласти саме як «протидія», а повна назва Стамбульської Конвенції має означатись наступним чином: «Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та протидію цим явищам». Відповідно, у змісті самої Конвенції, також термін «боротьба» замінити на «протидія»;

– аргументовано доведено відмінність понять «домашнє насильство» і «аб'юз» у зв'язку з чим з метою системного удосконалення чинного законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству ч. 1 ст. 1. Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» запропоновано доповнити таким пунктом:

«3-1) домашній аб'юз – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства з метою придушити волю особи, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь»;

– з метою системного удосконалення чинного законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству запропоновано ст. 126¹ Кримінального кодексу України доповнити частиною другою такого змісту:

«2. Домашній аб'юз, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з метою придушити волю особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, -

карається пробаційним наглядом на строк від трьох до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох років»;

удосконалено:

– етапи становлення нормативно-правового забезпечення охорони особи від правопорушень домашнього насильства в Україні за такими періодами розвитку: 1) 1991-2016 рр. – відсутність належного правового регулювання домашнього насильства; 2) 2017 – дотепер – прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», встановлення в КУПАІ адміністративної відповідальності за домашнє насильство, встановлення в КК України кримінальної відповідальності за домашнє насильство, ратифікація Конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству

і боротьбу з цими явищами, прийняття інших нормативних актів, спрямованих на запобігання та протидію домашньому насильству;

– розуміння поняття «правова охорона від домашнього насильства» як організаційно-правове забезпечення діяльності органів державної влади, яке визначено та здійснюється на основі чинних нормативно-правових актів та законодавчо підкріплена система правових гарантій; сутністю якої є забезпечення та захист за допомогою правових засобів прав осіб від протиправних діянь домашнього насильства з настанням невідвортної юридичної відповідальності правопорушника;

– ознаки домашнього аб'юзу в контексті кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, до яких віднесено: 1) спеціальність суб'єкта злочину домашнього аб'юзу та відповідний зв'язок між ним та жертвою; 2) активна поведінка кривдника по відношенню до потерпілої особи (жертви) домашнього аб'юзу; 3) протиправність поведінки кривдника; 4) умисність вчинення кривдником фізичного, психологічного чи економічного насильства; 5) систематичність вчинення кривдником (реалізованого умислу вчинення) фізичного, психологічного чи економічного домашнього аб'юзу; 6) настання таких суспільно небезпечних наслідків як спричинення тілесних ушкоджень, що призвело до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності, погіршення якості життя; 7) потерпіла особа (жертва) вважає дії кривдника протиправними, такими, що вчинені всупереч своєї волі та відкрито заявляє про це; 8) спеціальна мета злочину домашнього аб'юзу – придушення волі жертви; 9) передбачення кримінальної відповідальності за вчинення домашнього аб'юзу у КК України;

набули подальшого розвитку:

– наукові положення щодо складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173² Кодексу України про адміністративні правопорушення;

– наукові положення щодо складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126¹ Кримінального кодексу України;

– пропозиції щодо використання позитивного зарубіжного досвіду з метою удосконалення правового регулювання охорони особи від правопорушень домашнього насильства;

– наукові підходи до узагальнення і оцінки судової практики у провадженнях про правопорушення домашнього насильства.

Практичне значення роботи.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані у роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– науково-дослідній діяльності – як підґрунтя для проведення подальших наукових досліджень правового регулювання охорони особи від правопорушень домашнього насильства;

– правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству;

– правозастосовній діяльності – для застосування уповноваженими суб'єктами норм чинного законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству;

– освітньому процесі – під час розробки та викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право» та «Кримінальне право» (акт про впровадження у освітній процес Київського національного університету технологій та дизайну результатів дисертаційного дослідження від 14 травня 2024 року).

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження відображено у 4 статтях у наукових фахових виданнях України.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44).

Список публікацій здобувача за темою дисертації, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Катеринчук К.В., Грищенко А.Л. Проблеми охорони здоров'я людини в проєкті Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (119). С. 83-89. DOI: <https://doi.org/10.33270/01211192.83>.

2. Грищенко А.Л. Проблемні питання кваліфікації сексуального насильства як форми домашнього насильства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2022. № 1. Том 33 (72). С. 70–74. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2022.1/13>.

3. Грищенко А.Л. Проблемні питання кваліфікації економічного насильства як форми домашнього насильства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2022. № 3. Том 33 (72). С. 39–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2022.3/07>.

4. Грищенко А.Л. Теоретичні основи кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. № 1. Том 34 (73). С. 136–140. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/22>.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення дисертації оприлюднено на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних заходах, а саме: «Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід» (м. Київ, 14 грудня 2020 р.); «Право та суспільство в реаліях карантинного періоду» (25 лютого 2021 р.); «Злочинність і протидія їй в умовах

сингулярності: тенденції та інновації» (м. Харків, 16 квітня 2021 р.); «Актуальні проблеми національної правової реформи» (м. Київ, 21 травня 2021 р.); «Сучасний стан та перспективи розвитку правової науки України в умовах сьогодення» (м. Київ, 28 жовтня 2021 р.); «Правове регулювання суспільних відносин в умовах сталого розвитку» (м. Київ, 10 грудня 2021 р.); «Основні права людини і громадянина в умовах глобалізації» (м. Київ, 23 листопада 2022 р.); «Трансформація законодавства в умовах воєнного стану та післявоєнного часу: стан та перспективи» (м. Харків, 17 березня 2023 р.).

Список публікацій здобувачки за темою дисертації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Грищенко А., Катеринчук К. Проблеми кваліфікації домашнього насильства. *Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід*: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 14 грудня 2020). Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2020. С. 25–27.

2. Грищенко А.Л. Специфічні ознаки домашнього насильства у проекті Кримінального кодексу України. *Право та суспільство в реаліях карантинного періоду*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів та аспірантів, Київ, 25 лютого 2021р. Київ.: ДУІТ, 2021. С. 256–259.

3. Катеринчук К.В., Грищенко А.Л. «Психологічне страждання» у проекті Кримінального кодексу України. *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації*: зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. Справ, Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2021. С. 215–216.

4. Грищенко А. Л. Проблемні питання домашнього насильства. *Актуальні проблеми національної правової реформи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції до Дня науки: зб. тез доповідей учасників міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 21 травня 2021 р. Київ: Академія адвокатури України. 2021. С. 24–26.

5. Грищенко А.Л. Сексуальне насильство як форма домашнього насильства. *Сучасний стан та перспективи розвитку правової науки України в умовах сьогодення*: Всеукраїнська науково-практична конференція для студентів та аспірантів: зб. тез доповідей учасників всеукраїнської. наук.-практ. конф. м. Київ, 28 жовтня 2021 р. Київ: Державний університет інфраструктури та технологій. 2021. С. 246–248.

6. Грищенко А.Л. Проблемні питання кваліфікації фізичного насильства. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах сталого розвитку*: матеріали X Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ 10 грудня 2021 р.).

Упоряд: Бевз С.І., Бирса Н.О., Серебрякова Ю.О. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2021. С. 489–491.

7. Грищенко А.Л. Проблемні питання кваліфікації психологічного насильства як форми домашнього насильства. *Основні права людини і громадянина в умовах глобалізації*: матеріали Всеукраїнського науково-практичного круглого столу (23 листопада 2022 р., м. Київ, КНУТД) / відп. ред. А.Ю. Олійник, Ю.В. Оніщик. К.: КНУТД, 2022. С. 113–118.

8. Грищенко А.Л. Домашнє насильство в умовах воєнного стану. *Трансформація законодавства в умовах воєнного стану та післявоєнного часу: стан та перспективи*: зб. тез доповідей та повідомлень за матеріалами круглого столу. м. Харків, 17 березня 2023 р. Харків: НЮУ імені Ярослава, 2023. С. 65–68.

Оцінка мови та стилю дисертації.

Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

Загальний висновок:

Вважати, що дисертаційна робота Грищенко Анни Леонідівни на тему: «Правове регулювання охорони особи від правопорушень домашнього насильства», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, за актуальністю, ступенем новизни, науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам п. 5-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», та відповідає наряду освітньо-наукової програми Київського національного університету технологій та дизайну за спеціальністю 081 Право.

Рекомендувати дисертаційну роботу Грищенко Анни Леонідівни на тему: «Правове регулювання охорони особи від правопорушень домашнього насильства», подану на здобуття ступеня доктора філософії до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

Завідувач кафедри

Юрій ОНІЩИК

Підпис *Оніщик Ю*
засвідчую
Зав. КАНЦ *Бевз*

